

meg a szürke, száraz tényhalmozás szintjén. A belülről láttatás persze megannyi veszélyt rejt magában, hiszen a vidékies bezárkózás jelzete is lehet, mint példák sokasága bizonyítja. Esetünkben azonban erről szó sincs, mivel Baranyai Júlia mindenekelőtt emocionálisan kötődik a Dráva-szöghöz, ám erudíciója korántsem Dráva-szögi, amiről a kötet kimunkált, tiszta nyelvezete tanúskodik mindennél beszédesebben.

A *vízbe vesző nyomokon* különnemű fejezeteinek egy másik mellőzhetetlen összetartó sajátosága a bennük lépten-nyomon megnyilatkozó szépírói igény, tehetség is. Munkáját tetten érhetjük már abban, hogy a szerző sohasem elégszik meg életrajzi adatok közlésével, művek ismertetésével. A legkisebb lehetőséget is kihasználja, hogy élesen helyzetekben láttassa az éppen szóban forgó prédikátort, írót, fordítót stb., s ily módon sikerrel hidalja át az idők több évszázados szakadékait is. S ez az emberközpontú szépírói törekvés a kötet egy-egy részletében uralkodóvá válik. Gondoljunk csak a laskói búcsú leírására vagy a B. Szabó Györgyről készített portréra. Az elsőben igen érzékletesen idézi fel a XVI. századi Laskó hangulatát, ahol később már meghitt ismerősünkként jelenhetik meg a „nagy seprő”, a „tűz és a sziklazúzó pöröly”, Sztárai Mihály, a másik meg éppenséggel kulcsfontosságú részlete a műnek. Már ismerjük mindazokat a helyeket, emlékeket, amelyek a szerző életérzését, baranyaiságát táplálják, amikor B. Szabó alakja feltűnik ebben a hármasságot megvalósító, „sétáló” portréban. Házról házra járunk itt ugyanis, s miközben a baranyai falvakról és a vendég íróról, festőről egész sor információt szerzünk, a harmadik póluson, a szerzően többszörös erővel visszhangzani kezd mindaz, amit könyvébe beleépített.

Jól megszerkesztett, szépírói ihlettel megalkotott művelődéstörténeti dolgozatok tárháza tehát a *Vízbe vesző nyomokon*, amelynek nagy része a baranyai olvasók számára készült eredetileg, s a Dunátájban is jelent meg néhány évvel ezelőtt, de amely jelentőségében, eredményeiben kétségteljesen messze meghaladja a Dráva-szög határait. Ha van regionális vállalkozás, amelyet becsülnünk s ápolnunk kell, akkor a Baranyai Júliáé mindenképpen az.

UTASI Csaba

LILA RIGMUSOK

Szomorú tarisznya, Komáromi József Sándor verseskönyve, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1976

Alig néhány héttel ezelőtt jelent meg Komáromi József Sándor könyve, s máris nagy port kavart fel, hiszen még a legbeavatottabbak sem tudhatták, hogy az álmatag prózájú író fiókjában egy egész lírai „opus” vár boldogabb napokra. S hogy a meglepetés még nagyobb legyen, a róla al-

kotott eddigi vélemények is alaposan megoszlanak. A Kilátó körkérdésére válaszolva, Gerold László elkeseredetten emlegette vele kapcsolatban az újra tért hódító dilettantizmust, Vajda Gábor egyebek közt az „öntetszelgő jóságbüvölet” és a „szabolcskai prédikáció” fogalmaival élt kritikájában, Herceg János viszont „tárgyilagosan és elfogulatlanul, minden nemzedéki szolidaritás vagy idegenkedés nélkül” a „tökéletesen kiérlelt mondanivaló” költőjeként ünnepelte utóbb Komáromit, „akit terjedelmesebb életmű hiányában is a legjobbak között kell látnunk”. Kár, hogy Herceg János a tetszésnek eddig a valóban nem mindennapi kinyilatkoztatásáig ragadtatta magát, a nemzedéki elfogultság avitt gyanúját ébresztgetve mindazokkal szemben, kik a *Szomorú tarisznyában* költészet után kutattak, és fognak kutatni még, mindhiába. Mert Komáromi verselése véletlenül sem a hagyományosság vagy a modernség, hanem egészen egyszerűen és egyértelműen a költészet viszonylatában vet fel kérdéseket.

Éppen másfél évtizede már, hogy irodalmunk egy fáradt korszakának utóhullámaként „ibolyaszínű” verseskötvek sorozata látott napvilágot, a deklaratív magány és jóság narcissoid színeivel, obligát képeivel, elismerésért fohászkodva. S milyen hosszan tartó és bizonyos mértékig ténylegesen is önfeláldozó harcot kellett vívniuk költőinknek, mert hát ők voltak az első vonalban, míg nem irodalmi közvéleményünk a szép szó szigorúbb becsléséig fokozatosan eljutott. Mennyi energia használódott el „fölöslegesen”, mennyi vers készült „hiába” a nagy költői megmutatkozások idején! Már hinni kezdtük, hogy ez az áldozatos, sok sérelemmel, de kimagasló művekkel is járó küzdelem végérvényesen lezárta az utat a költészetben inneni manifesztációk kiadói közzététele előtt. Sajnos, nem így történt, a lila ma újra hódít, s ez jóval meglepőbb, minthogy Komáromi József Sándor idestova ötven esztendeje verselget is.

A *Szomorú tarisznya* szembeötlő sajátága, hogy a felvett szövegek túlnyomó többsége valamely eseményt, történetet, emléket mond el. A lírai alaphelyzetet tehát rendszerint egyenes vonalúan kibontható, eleve adott „epikai” mondandó határozza meg, minek következtében óhatatlanul megbomlik a forma és a tartalom egyébként egyszerre keletkező és egyszerre ható egysége. Mondhatnánk akár azt is, hogy Komáromi szükséges rosszként vagy talán inkább járulékos díszként kezeli a külső formát, amellyel fel kell ékesíteni az általa önmagában is relevánsnak vélt élményt. Simán, a mindennapi gondolkodás, a köznyelv logikája szerint követik egymást a mondatok, amelyeket a tetszhalott versszervező erő olyképpen próbál költészeti struktúrává építeni, hogy sorokra tördeli és keresett rímek segítségével „ritmizálja” őket. Természetesen ezzel az egyszerű, elenyésző mesterségbeli ismereteket igénylő eljárással csak ritkán elégszik meg a szerző, hiszen a pőre és szimpla strófaképletek semmiképpen sem válhatnak ki érzelmi hatást. Éppen ezért az impresszionista költők kedvenc eszközhöz, a jelzősítéshez fordul, s az agyonkoptatott bús-tól kezdve a lázas-on, szelíd-en, árvá-n, vén-en stb. keresztül az örült-ig bőségesen adagolja őket.

Egyetlen olyan komplex képe sincs azonban, amely rábírná az embert, hogy megálljon, s a kép hatásfokának titkát fürkésze. Itt minden túlon túl könnyen megadja magát, mindent a gondtalan költősi alakít és formál.

Fölmerül persze a kérdés, hogy ha így van, miért téveszt meg mégis egyeseket ez a verselés. A válasz, azt hiszem, kézenfekvő. Azért, mert Komáromi véletlenül sem a naiv dilettánsoknak abba a népes táborába tartozik, amely ugyanilyen eszközökkel tájképeket füstöget, csendesen tilinkózik, vagy önnön tükörképét szólongatja mélán. Nem, Komáromi József Sándor az igazi, nagy költészet vitális kérdéseihez is hozzányúl, életről és halálról bölcselkedik, az ember belső ellentmondásain tépelődik, a létezés értelmére kérdez rá, miérteket sorakoztat föl akaratosan, erkölcsi választutakat kínál, „pogányul” lázad, eszmék sorsa felett borong stb., anélkül azonban, hogy nehezen kialakítható, megalapozott, szuverén költői világképe volna. Megfigyelte a költészet kérdésfeltevésének egyik-másik jegyét, eltanult ezt-azt, minthogy azonban a titokban vagy nyíltan is vállalt példaképek mögött mind tehetség, mind szenzibilitás tekintetében messze elmarad, verseiben egyetlen nyomon sem haladhat tovább, sőt, az esetek túlnyomó többségében csak parodizálja, mímeli a mindenkori jó költészetet.

Szomorú, üres, önpusztító tarisznya. Emiatt azonban főlöszleges lenne látványosan aggódnunk vagy dühödten ironizálnunk. Annál inkább, mert valószínű, hogy ez a meghökkentő felszínesség és igénytelenség, ez a hamis öntudattól táplált lila televény már költészetünk egy újabb robbanásának, termékenyebb korszakának előjele is egyúttal.

UTASI Csaba

PORTRÉKBÓL ÖSSZEÁLLÓ MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

Baranyai Júlia: *Vízbe vesző nyomokon*. Fejezet a Dráva-szög történetéből. A Horvátországi Magyarok Szövetsége és a Forum Könyvkiadó közös kiadása. Újvidék, 1976

„Ó, csak minden fennmaradjon, megmaradjon! Még ez az áporodott, kedves, poros könyvszag is, amely az avatag, rongyos írásokból árad az ablakból, gyengéden toluul rezedaillattal elegyedten. Ó, csak valahogy megmaradjon a Dráva-szögi téli alkonyatoknak az a sápadása, gazdag magánya, ahogy ő ismeri, szereti...” Könyvének egyik legsikerültebb portréjában, Ács Gedeonról írja ezt Baranyai Júlia, s e pár sort vallo-másnak, önjellemzésnek is tekinthetjük. A felszabaduláskor a szülőföldre visszatérő tanárnő egész életét e tájnak szenteli — írói neve is ezt példázza —, fáradhatatlanul kutatja a múltat, s teszi ezt olyan hévvel és kitartással, amely nemcsak szenvedélynek: már-már küldetésnek is beillik. Amatőr régész, irodalomtörténész, néprajzos és történelemkutató egysze-